

Scrisori din Ardeal

Descrescerea relativă a populației romine.—Apostoiia vremii noastre.—Cu prilejul răscoalelor din România.

Arad, Aprilie 1907.

Una din tăriile de căpetenie, prin care susținem lupta de conservare a neamului nostru, este gruparea elementului românesc în mase mari, compacte. În adevăr, atit în părțile ardelene, cit și în cele bănățene și ungurești, pe feritoriile locuite de Romini în mase mari—chiar cind centrele erau dominate de străini de neamul nostru—s'au născut și au primit talmăcire toate aspirațiile și plingerile noastre, în deosebi în luptele politice, contra nefastelor regimuri, care de aproape patru decenii se perindează la cirna țării noastre. Puterea aceasta pe care a dat-o Rominiilor așezarea lor în mase compacte, cum și faptul adesea afirmat în publicațiunile scrise despre noi, și mai ales în cele scrise în limba noastră, că noi Rominiii avem mai multă vitalitate și mai mare forță de sporire decit celelalte seminții din țara noastră, au făcut să se nască în Sașii din Ardeal acea cunoscută frică de absorbire din partea noastră, care i-a împins la o politică polironă, veșnic guvernamentală-maghiară (șovinistă).

Așezarea în mase compacte și sporul populațiunii fiind elemente favorabile prin excelență dezvoltării neamurilor, ele au priit și neamului nostru în trecut: au fost fortărețele de rezistență contra atacurilor străine, scuturile cele mai puternice pentru conservarea individualității noastre etnice și a vieții suțeteșii a neamului nostru.

Dar ori cit ar fi de puternic infiltrate în adincimea sufletului omnesc tradițiile și învățul, vremile schimbătoare multe lucruri schimbă!

Și în fața realității nu ne este permis să ne legăm ochii, ci trebuie să privim fără șovăire adevărul, dela a cărui înțelegere va urma îndrumarea conștientă, mîntuitoare.

Un profund cunoscător al poporului nostru de dincoace de Carpați și a condițiilor lui de viață, d. E. Brote, într'o serie de articole: „Studii statistice (Descrescerea relativă a populațiunii romine)”, publicate în „Tribuna” din Arad dela No. 55 din 1907 înainte,—ne dă rezultatele cercetărilor sale asupra grosului populațiunii romine, care formează briul

de popor străvechiu din sinul plecat spre apus al Carpaților și din văile și clinurile croite de apele lor.

Din acele cercetări vom da în șirurile următoare o sumă de constatări lămuritoare pentru adevărata stare a populațiunii noastre, greu încercată în vigoarea ei de vitregele împrejurări ale vremurilor de față,—și vom lua din diferitele regiuni, studiate de d. Broțe, trei dintre cele mai însemnate pentru noi: Țara Bîrsei, regiunile Sibiului și părțile Banatului.

„Țara Bîrsei” cuprinde teritoriile din jurul Brașovului și se compune în totul din 44 comune mari și mici, din care 20 sînt românești. Iată raportul de creștere a populațiunii pe acest teritoriu în cursul de 20 de ani (1880—1900):

Românii au sporit :

În 20 comune românești	cu 1277 sau	5.30%
„ 12 „ maghiare	„ 209 „	2.54%
„ 10 „ germane	„ 2113 „	32.20%
„ 2 „ amestecate	„ 2131 „	27.36%
44	6021	16.11%

Alții au sporit :

În 20 comune românești	cu 1364 sau	25.51%
„ 12 „ maghiare	„ 2137 „	14.37%
„ 10 „ germane	„ 2355 „	16.54%
„ 2 „ amestecate	„ 6041 „	23.33%
44	11897	21.61%

Aceste cifre dovedesc în mod neîndoios că populațiunea română se află în descreștere relativă. Românii n’au crescut de cît într’un procent de 16.11%, pe cînd *celelalte naționalități au sporit* cu 21.61%. Între Români și celelalte neamuri este, în „Țara Bîrsei”, o diferență de 5.51% în defavorul Românilor. Și cu toate că în Brașov și Feldioara creșterea Românilor față cu Sașii e favorabilă (1.22%), totuși Maghiarii sporesc mai mult (1.47%) de cît ei. Așa că cu drept cuvînt poate spune d. Broțe: „Cuceririle mindre ce se fac de către Români în comunele germane, amestecate, și în partea cea mai însemnată a comunelor maghiare nu sînt un succes deplin și rămin zadarnice pe cît timp populațiunea română este slăbită tocmai în trunchiul ei”. Și este evident că slăbirea unității maselor române și împetrișirea teritoriilor lor cu elemente... privilegiate și mai spornice ne va duce la o reducere a forțelor și validității noastre, cum și la stinjenirea aspirațiunilor noastre.

Sîntem dar în fața unei primejdii de care trebuie să ni se pătrundă sufletele. O vie îngrijorare și o încordată muncă se cere din partea cercurilor conducătoare românești pentru susținerea și întărirea maselor populare române în omogeneitatea lor etnică, spre a putea remedia sfărmașirea unității noastre și dispersiunea sistematică a elementului românesc.

Luînd acum în cercetare alt teritoriu, în care neamul românesc este compact și puternic, *regiunile Sibiului*, vom vedea că prezintă aceleași fenomene îngrijitoare pentru noi.—Din cele 75 comune mari și mici ale

ținutului Sibiuului, între care 38 sînt romînești, — în 51 locuiesc Romîni. Poporația romînă aici, peste tot în general, sau scade sau sporește cu mai puțin de trei pătrimi de sutime la sută pe an, — pe cînd Maghiarii și Germanii sporesc cu un procent însemnat.

Față cu aceste constatări d. E. Brote propune să se cerceteze chestiunea *mortalității*, a *emigrărilor* și a *strîmtorării economice* a poporului, pentru ca, pe baza datelor pozitive, să se poată stabili cauzele și lucra la remedierea răului.

Apreciînd acest punct de vedere, noi socotim că pentru a aduce deplină lumină în chestiune ar mai fi de cercetat multe pricini nemărturisite, de pe terenul administrativ bunăoară, ba chiar și din... justiția maghiară, de pe terenul corupțiunii moravurilor etc., care toate vor fi contribuind la retrogradarea noastră...

Însușit a treia regiune de care ne-am propus să ne ocupăm, după cercetările d-lui Brote, este *paralela romînească a Banatului*. Aceasta are un centru romînesc (orașul Lugoj) și e compusă din 115 comune din care numai 4 nu sînt romînești. Cu toate acestea „după anul 1900 Romîniile nu mai constituiesc de cît 81.80% din populațiunea ținutului, au pierdut deci în douăzeci de ani (1880—1900) 4.12 procente; iar *procentul de creștere anuală al altora este aproape de patru ori mai mare de cît al Romînilor!*.” Cauzele? Pe de o parte e invaziunea ce se revarsă asupra satelor romînești (s'au făcut și colonizări de Maghiari!), care pe de altă parte este emigrarea, o boală care se întinde mai ales în părțile aceste și între Romîni. — Rezultatul total al fluctuațiunii populațiunii în centrul acestui ținut străvechi romînesc este: „De la 1890 până la 1900, în zece ani (în Lugoj) Maghiarii și-au îndoit cu prisos numărul lor, de la 1807 la 3932, Germanii au sporit de la 5152 la 6241, de patru ori mai repede de cît Romîni, și cei vre-o cîțiva Sîrbi și-au întreit numărul (de la 61 la 153). Procentul de creștere (?) al Romînilor, mic deja, scade încă dela 0.87% în anul 1890, la 0.70% în 1900.”

Și nu mai avem nevoie să dăm date și pentru celelalte ținuturi de care se ocupă d. E. Brote...

Dar slăbiciunea noastră nu are un temelie firesc, imutabil, deși e căutată și forțată de vrăjmașii noștri; cu toate acestea însă, trebuie să ne preocupe fenomenele arătate, cum și toate acele fenomene de ordine socială, politică și culturală care ne caracterizează situația și influențează asupra dezvoltării vieții noastre naționale. — Cu unul din aceste fenomene ne vom ocupa în cele următoare.

*

Trecutul, chiar și cel mai recent, al neamului nostru romînesc din ținuturile Ardealului și ale Ungariei se identifică cu istoria bisericii acestui însemnat fragment al întinsului nostru popor.

În frumoase cuvinte arată scumpul nostru poet, *Octavian Goga*, misiunea din trecut,—pe care trebuie s'o continue și 'n viitor la noi preoții :

„Prooșimea din acest timp (veacul XVIII, cu „*Supplex libellus Valachorum*“), a cărui apostolat a știut nni două simboluri: crucea și spada, „pentru izbînda luptei naționale,—a arătat lămurit care sînt atribuțiile istorice ale toiagului de păstorie bisericească la noi... Poporul nostru se va „pătrunde și mai departe de slînta, buna și înțeleapta lui *lege romînsască* „iar prooșimea noastră să asculte îndemnul unei tradiții de veacuri și să-și „deo samă de porncile vremilor nouă. Să vadă totdeauna înaintea ochilor ei icoana luminoasă a aceluï apostol cu barba albă, de a cărui sfințenie s'a cutremurat și sufletul meu, și de care eu m'aim apropiat odinioară cu cuvintele unei pietăți smerite :

„Cuvine-se hirotonirea
„Cu harul cerurilor ție,
„Drept vestitorule apostol
„Al unei vremi ce va să vie“...

În aceste duioase șiruri poetul ne apare și ca dascăl,—dascălul îndrumător spre „vremile răzbunătoare“ ce au să urmeze „pătîmirilor“ noastre, pe care cu atîta putere le cîntă...

Și deși o vie discuție s'a pornit asupra misiunii preoșilor, între *Luceafărul* și *Revista Teologică*, discuție urmărită cu viu interes de cercurile noastre intelectuale,—nu s'a subliniat din nici o parte apariția fantomei fioroase a funcționarizării slujitorilor apostolici...

Vom arăta dar noi, prin limba cifrelor reci, o sumă de dureroase constatări din domeniul bisericesc,—la ale căror urmări nu ne putem gîndi fără groază și fără a ne cutremura în suflet, căci luptă mare ne așteaptă și biciu de foc ni se pregătește !...

Dintr'o statistică oficială (*Magyarország Közoktatásügye* as 1905 é. Bp. 1906) scoatem următoarele date :

În toată țara, de la 1896—1905 *și-au părăsit confesiunea :*

Rom. cat.	Gr. cat.	Evang.	August	Gr. Ort.	Unitari	Izr.
18.8%	2.0%	32.7%	15.6%	30.1%	0.1%	0.7%

Va să zică, după evangeliștii (reformați), cel mai însemnat contingent pentru lepădarea credinței strămoșești îl dau: Gr. ort. (ortodoxii), adică Romîinii (și Sîrbii, cari sînt foarte pușini la număr față cu noi).

Mai lămurite indicații ne dă altă tabelă comparativă și anume :

În anul 1904 *și-au părăsit legea, după naționalitate :*

Magh.	Germ.	Slav.	Rom.	Sîrbi	Alții
52.4%	3.8%	11.4%	29.3%	3.0%	0.1%

Din aceste date se vede că, în afară de elementul dominant, maghiar, care suferă de felurite zguduiri din toate domeniile preocupățiunilor religioase, sociale etc., elementul gr. oriental, deci poporul romîn în

primul rînd, dă cel mai înalt procent al părăsirii legăturilor cu biserica națională, strămoșască.

Ori cit s'ar da pentru explicarea acestui fenomen fel-de-fel de pricini ca : misticismul omului, veșnic doritor de lămuriri asupra... problemelor eterne, ori influența maniacilor religioși, ori explicările „dogmatice”, ori deraierile sufletești, ori greutatea birului preoțesc și greutatea susținerii școalelor confesionale prin contribuțiuni din ce în ce mai grele,—de sigur că lipsa de contact a preotului „modern” (funcționar...), neîngrijirea lui pentru nevoile poporului și ușurarea acestuia, lipsa de solidaritate a preotului cu masele populare (exemple dureroase ca acei dela alegerea dela Bocșa, unde cea mai mare parte a preoșimii a fost în tabăra contrară masei poporului român, luptător pentru cauza națională!),—nu puțin vor fi contribuit la înstrăinarea poporului dela vechile așezămînturi...

Și nu credem de prisos să cităm din articolul dr. N. Bălan din *Revista Teologică* următoarele adevărate cuvinte : „Nouă ne trebuiesc astfel de preoți, cari de-odată cu credința neclintită în vecinicia adevărului dumnezeesc, să creadă și în trăinicia neamului nostru românesc !”.

...Și să lupte din răspuțeri pentru întărirea acestui neam,—am adăoga noi...

Dar dacă vom continua cu disecarea rălelor de care suferim, vom găsi iarăși—tot după statistică—întristătoare date și pe terenul instrucțiunii, care la noi e, până acum, în strînsă legătură cu legea și instituțiunea noastră bisericească.

Numărul total al obligațiilor la școală, la 1 Sept. 1904 au fost :

Mag.	Rom.	Slovaci	Germ.	Ruteni	Sirbi	Croați
51.4%	16.6%	12.8%	11.4%	2.8%	2.5%	1.1%

iar după „limba maternă” au frecventat școala :

Magh.	Germ.	Slovaci	Romîni	Ruteni	Croați	Sirbi
81.3%	89.3%	84.4%	64.0%	61.1%	83.0%	77.6%

Numai rutenii, perduți naționalicește, sînt mai slab reprezentați decît noi, cel mai însemnat popor, după maghiari, în sinul patriei noastre ungare!...

Și ceia ce este și mai caracteristic, este că, față de trecut, a scăzut numai numărul elevilor germani și romîni.

În ceia ce privește școalele speciale, chiar și inferioare (de meserii și de repetiție), procentul elevilor romîni este disparent, iar rezultatul acestei categorii de pregătire, este că duce pe copiii noștri drept în brațele străine.

Unde ne va duce noua reformă școlară?..

Vor urma și aice jertfele și... lepădările, ale căror preludii se observă deja...

Dar să avem credința puternică și neștrămutată că nu oameni ca

Apponyi sint meniși să cirmuiască lumea, și că vremea va răsturna toate clădirile făcute pe nisip, și, după cum spune poetul maghiar :

„Duhul vremii va birui miile de mercenari!“...

*

Din seria chestiunilor de actualitate, cari ne-au preocupat mai intenț, fără îndoială, a fost *revolta agrară* din România.

„Singele, apă nu se face!“...

Durerea noastră, a unui neam din țărani, a fost cu atât mai adîncă, în fața celor petrecute, cu cît noi ne simțim cu inima și sufletul nostru, una, în durerile și aspirațiunile mulțimii cu adevărat romine.

Și tocmai pentru acest motiv,—deși legăm mari nădejdi de activitatea valoroșilor conducători din prezent ai țării romînești,—sentimentul public romînesc dela noi ține, că e de indispensabilă necesitate, estînderea tuturor drepturilor și îndreptărilor poporului, la toate manifestațiunile vieții de stat, conform dînhului vremii și concepțiunii moderne.

Orice temporizare va aduce noi încurcături... și nu trebuie să se uite, că trecut-am prin grelele zile, cînd țaranul flămînd n'a mai cerut pămînt, ci a vrut sînge!

Poate ar fi locul să arătăm deosebirea dintre starea țaranilor dela noi și a țaranilor din România liberă a Romînilor. Dealtmîntrelea d. C.S. a arătat în „V. R.“ această deosebire („V. R.“ II, 1).

Zorile unei vieți nouă par a se ivi în viața neamului romînesc, cu toate piedecile și greutateșle ce i s'au ivit în cale, căci un duh nou... prevestitor unei noi vieți se arată.

Apoi, avînd însușiri frumioasc, neamul nostru de prelutîndeni, să avem credință în viitorul lui,—mai ales cînd sîntem în focul luptei...

S. Secula.